

माध्यमिक शिक्षा बोर्ड राजस्थान, अजमेर
पाठ्यक्रम (Syllabus) सत्र - 2025 -2026

कक्षा-वरिष्ठोपाध्यायः

वर्ग-2 ऐच्छिकविषयः (अ) वेदवर्गः

विषयः- ऋग्वेदः (सप्रायोगिकम्) - 44

समयः	सैद्धान्तिकाङ्काः	प्रायोगिकाङ्काः	सत्राङ्काः	पूर्णाङ्काः	न्यूनतम-उत्तीर्णाङ्काः
3.15 होराः	56	30	14	100	33

क्र.सं.	अधिगमक्षेत्रम्	अङ्काः
1	ऋग्वेद संहिता (सस्वरमूलमात्रम्)	30
2	पाणिनीयशिक्षा	13
3	आश्वलायन-गृह्यसूत्रानुसारिणी	13
4	प्रायोगिकम्	30

क्र.सं.	पाठ्य-वस्तूनि	अङ्काः
1.	ऋग्वेदसंहिता (प्रथममण्डलस्य 33 तः 60 सूक्तानि)	30
(क)	33तः 37सूक्तपर्यन्तम्	05
(ख)	38तः 42सूक्तपर्यन्तम्	05
(ग)	43तः 47सूक्तपर्यन्तम्	05
(घ)	48तः 52सूक्तपर्यन्तम्	05
(ङ)	53तः 60सूक्तपर्यन्तम्	10
2.	पाणिनीयशिक्षा	13
(क)	प्रथमाध्यायतः द्वितीयाध्यायपर्यन्तम्	04
(ख)	तृतीयाध्यायतः चतुर्थाध्यायपर्यन्तम्	04
(ग)	पञ्चमाध्यायतः षष्ठाध्यायपर्यन्तम्	05
3.	आश्वलायन-गृह्यसूत्रानुसारिणी विवाहोपनयनपद्धतिः	13
(क)	वासःपरिधानम्, दण्डधारणम्, अजिनधारणञ्च	02
(ख)	यज्ञोपवीतग्रन्थिदेवानाम्, तन्तुदेवानामावाहनं यज्ञोपवीतधारणविधिश्च	02

(ग) सावित्र्युपदेशप्रकारः, ब्रह्मचारिणो नियमाः भिक्षाचरणप्रयोगश्च	02
(घ) वरार्चनम्, वस्त्रचतुष्टयसम्प्रदानम्, सम्मुखीकरणं कन्यादानसङ्कल्पश्च	03
(ङ)राष्ट्रभृत, जया, अभ्यातानं लाजाहोममन्त्राश्च	02
(च)साङ्गुष्ठग्रहणम्, अश्मारोहणम्, हृदयालम्बनं सिन्दूरदानञ्च	02
4. प्रायोगिकम्	30
(क) अभिलेखसन्धारणम्	05
(ख) उत्तरपुस्तिकायां लेखनम्	10
(i) सन्ध्यावन्दनप्रयोगः पुण्याहवाचनम् आभ्युदयिकश्राद्धप्रयोगश्च	05
(ii) रुद्राभिषेकप्रयोगः कुशकण्डिका विधिश्च	05
(ग) मौखिकम् --	15
(i) ऋग्वेद -संहितायाः पाठ्यक्रमाधारितमन्त्रपाठः -	05
(ii) पाणिनीयशिक्षाधारितप्रश्नाः	05
(iii) विवाहोपनयनसम्बद्धमन्त्रपाठः	05
निर्धारितपुस्तकानि -	
1. ऋग्वेद -संहिता	
2. पाणिनीय - शिक्षा	
3. ऋग्वेदीय -ब्रह्म -नित्य-कर्म-समुच्चयानुरूपम्	
प्रकाशकः चौखम्बा प्रकाशनम् वाराणसी	

माध्यमिक शिक्षा बोर्ड राजस्थान, अजमेर
पाठ्यक्रम (Syllabus) सत्र - 2025 -2026
कक्षा-वरिष्ठोपाध्याय:
वर्ग-2 ऐच्छिकविषय: (अ) वेदवर्ग:
विषय:- शुक्लयजुर्वेद: (संप्रायोगिकम्) 45

समय:	सैद्धान्तिकाङ्काः	प्रायोगिकाङ्काः	सत्रांकाः	पूर्णाङ्काः	न्यूनतम-उत्तीर्णाङ्काः
3.15 होरा:	56	30	14	100	33

क्र.सं.	अधिगमक्षेत्रम्	अङ्काः
1	यजुर्वेदसंहिता	30
2	याज्ञवल्क्यशिक्षा	13
3	पारस्करगृह्यसूत्रानुसारिणी उपनयनपद्धतिः विवाहपद्धतिश्च	13
4	प्रायोगिकम्	30

क्र.सं.	पाठ्य-वस्तूनि	अंकाः
1.	शुक्लयजुर्वेदसंहिता (6 तः 9 अध्यायाः)	30
(क)	षष्ठोऽध्यायः	08
(ख)	सप्तमोऽध्यायः	07
(ग)	अष्टमोऽध्यायः	08
(घ)	नवमोऽध्यायः	07
2.	याज्ञवल्क्यशिक्षा	13
(क)	स्वरप्रकरणे मात्राधिकारः	03
(ख)	अध्ययनविध्यधिकारः	02
(ग)	हस्तसञ्चालनविधिः	02
(घ)	विवृतौ सन्ध्यधिकारः	02

(ड) वर्णोच्चारणाधिकारः	02
(च) पदाधिकारः	02
3. पारस्करगृह्यसूत्रानुसारिणी उपनयनपद्धतिः विवाहपद्धतिश्च	13
(क) वासःपरिधानम्, दण्डधारणम्, अजिनधारणञ्च	02
(ख) यज्ञोपवीतग्रन्थिदेवानाम्, तन्तुदेवानामावाहनं यज्ञोपवीतधारणविधिश्च	02
(ग) सावित्र्युपदेशप्रकारः, ब्रह्मचारिणो नियमाः भिक्षाचरणप्रयोगश्च	02
(घ) वरार्चनम्, वस्त्रचतुष्टयसम्प्रदानम्, सम्मुखीकरणं कन्यादानसङ्कल्पश्च	02
(ङ) राष्ट्रभृत, जया, अभ्यातानं लाजाहोममन्त्राश्च	03
(च) साङ्गुष्ठग्रहणम्, अश्मारोहणम्, हृदयालम्बनं सिन्दूरदानञ्च	02
4. प्रायोगिकम्	30
(क) अभिलेखसन्धारणम्	05
(ख) उत्तरपुस्तिकायां लेखनम्	10
(अ) सन्ध्यावन्दनप्रयोगः पुण्याहवाचनम् आभ्युदयिकश्राद्धप्रयोगश्च	05
(आ) रुद्राभिषेकप्रयोगः कुशकण्डिकाविधिश्च	05
(ग) मौखिकम् --	15
(i) शुक्लयजुर्वेद-संहितायाः पाठ्यक्रमाधारितमन्त्रपाठः -	05
(ii) याज्ञवल्क्यशिक्षाधारितप्रश्नाः	05
(iii) विवाहोपनयनसम्बद्धमन्त्रपाठः	05

सहायकग्रन्थाः

1. शुक्लयजुर्वेद-संहिता
2. उपनयनपद्धतिः वायु नंदन मिश्रः
3. ब्रह्मकर्म-समुच्चयानुरूपम्

प्रकाशक : चौखम्बा प्रकाशनम् वाराणसी

माध्यमिक शिक्षा बोर्ड राजस्थान, अजमेर
पाठ्यक्रम (Syllabus) सत्र - 2025 -2026

कक्षा-वरिष्ठोपाध्याय:

वर्ग-2 ऐच्छिकविषय: (अ) वेदवर्ग:

विषय:- कृष्णयजुर्वेदः, (सप्रायोगिकम्) - 46

समयः	सैद्धान्तिकाङ्काः	प्रायोगिकाङ्काः	सत्रांकाः	पूर्णाङ्काः	न्यूनतम-उत्तीर्णाङ्काः
3.15 होरा:	56	30	14	100	33

क्र.सं.	अधिगमक्षेत्रम्	अङ्काः
1	तैत्तिरीयसंहिता, तैत्तिरीय-उपनिषद्	30
2	व्यास-शिक्षा	13
3	हिरण्यकेशीगृहसूत्रानुसारिणी उपनयनपद्धतिः विवाहपद्धतिश्च	13
4	प्रायोगिकम्	30

क्र.सं.	पाठ्य-वस्तूनि	अंकाः
1.	तैत्तिरीयसंहिता, तैत्तिरीय-उपनिषद्	30
	(क) प्रथम-शिक्षावल्ली (प्रथमानुवाकतःद्वादशानुवाकपर्यन्तम्)	10
	(ख) द्वितीय-ब्रह्मानन्दवल्ली (प्रथमानुवाकतःनवमानुवाकपर्यन्तम्)	10
	(ग) तृतीय-भृगुवल्ली (प्रथमानुवाकतःअष्टमानुवाकपर्यन्तम्)	10
2.	व्यास-शिक्षा	13
	(क) संज्ञाप्रकरणम्, प्रगृह्यप्रकरणं परिभाषाप्रकरणञ्च	05
	(ख) दीर्घप्रकरणम्, आगमप्रकरणम्, लोपप्रकरणं वैकृतप्रकरणञ्च	05
	(ग) षत्वप्रकरणम्, णत्वप्रकरणं रेफप्रकरणञ्च	03
3.	हिरण्यकेशीगृहसूत्रानुसारिणी उपनयनपद्धतिः विवाहपद्धतिश्च	13
	(क) वासःपरिधानम्, दण्डधारणम्, अजिनधारणञ्च	02
	(ख) यज्ञोपवीतग्रन्थिदेवानाम्, तन्तुदेवानामावाहनं यज्ञोपवीतधारणविधिश्च	02
	(ग) सावित्र्युपदेशप्रकारः, ब्रह्मचारिणो नियमाः भिक्षाचरणप्रयोगश्च	02

(घ) वरार्चनम्, वस्त्रचतुष्टयसम्प्रदानम्, सम्मुखीकरणं कन्यादानसङ्कल्पश्च	02
(ङ) राष्ट्रभृत, जया, अभ्यातानं लाजाहोममन्त्राश्च	03
(च) साङ्गुष्ठग्रहणम्, अश्मारोहणम्, हृदयालम्बनं सिन्दूरदानञ्च	02
4. प्रायोगिकम्	30
(क) अभिलेखसन्धारणम्	05
(ख) उत्तरपुस्तिकायां लेखनम्	10
(अ) सन्ध्यावन्दनप्रयोगः पुण्याहवाचनम् आभ्युदयिकश्राद्धप्रयोगश्च	5
(आ) तैत्तिरीयशाखया रुद्राभिषेकप्रयोगः कुशकण्डिका च	5
(ग) मौखिकम् --	15
(i) तैत्तिरीय-संहितायाः पाठ्यक्रमाधारितमन्त्रपाठः -	05
(ii) व्यासशिक्षाधारितप्रश्नाः	05
(iii) विवाहोपनयनसम्बद्धमन्त्रपाठः	05

सहायकग्रन्थाः

1. तैत्तिरीय-संहिता
2. तैत्तिरीयोपनिषद्
3. आपस्तम्ब-गृह्य-सूत्रम्

प्रकाशक : चौखम्बा प्रकाशनम् वाराणसी

माध्यमिक शिक्षा बोर्ड राजस्थान, अजमेर

पाठ्यक्रम (Syllabus) सत्र - 2025 -2026

कक्षा-वरिष्ठोपाध्याय:

वर्ग-2 ऐच्छिकविषय: (अ) वेदवर्ग:

विषय:- सामवेदः (सप्रायोगिकम्) 47

समयः	सैद्धान्तिकाङ्काः	प्रायोगिकाङ्काः	सत्रांकाः	पूर्णाङ्काः	न्यूनतम-उत्तीर्णाङ्काः
3.15 होरा:	56	30	14	100	33

क्र.सं.	अधिगमक्षेत्रम्	अङ्काः
1	सामवेदसंहिता-पूर्वार्चिकम् पवमानकाण्डम्(पञ्चमोऽध्यायः)	30
2	नारदीय-शिक्षा	13
3	गोभिलगृह्यसूत्रानुसारिणी विवाहोपनयनपद्धतिः	13
4	प्रायोगिकम्	30

क्र.सं.	पाठ्य-वस्तूनि	अंकाः
1.	सामवेदसंहिता-पूर्वार्चिकम्-पवमानकाण्डम् (पंचमोऽध्यायः)	30
(क)	प्रथमखण्डतः तृतीयखण्डपर्यन्तम्	08
(ख)	चतुर्थखण्डतः षष्ठखण्डपर्यन्तम्	08
(ग)	सप्तमखण्डतः नवमखण्डपर्यन्तम्	08
(घ)	दशमखण्डतः एकादशखण्डपर्यन्तम्	06
2.	नारदीयशिक्षा	13
(क)	प्रथमप्रपाठकस्य प्रथमकण्डिकातः चतुर्थकण्डिकापर्यन्तम्	04
(ख)	प्रथमप्रपाठकस्य पञ्चमकण्डिकातः अष्टमकण्डिकापर्यन्तम्	04
(ग)	द्वितीयप्रपाठकस्य प्रथमकण्डिकातः पञ्चमकण्डिकापर्यन्तम्	05
3.	गोभिलगृह्यसूत्रानुसारिणी विवाहोपनयनपद्धतिः	13
(क)	वासःपरिधानम्, दण्डधारणम्, अजिनधारणम्	02
(ख)	यज्ञोपवीतग्रन्थिदेवानाम्, तन्तुदेवानामावाहनं यज्ञोपवीतधारणविधिश्च	02

(ग) सावित्र्युपदेशप्रकारः, ब्रह्मचारिणो नियमाः भिक्षाचरणप्रयोगश्च	02
(घ) वरार्चनम्, वस्त्रचतुष्टयसम्प्रदानम्, सम्मुखीकरणं कन्यादानसङ्कल्पश्च	02
(ङ)राष्ट्रभृत, जया, अभ्यातानं लाजाहोममन्त्राश्च	03
(च)साङ्गुष्ठग्रहणम्, अश्मारोहणम्, हृदयालम्बनं सिन्दूरदानञ्च	02
4. प्रायोगिकम्-	30
(क) अभिलेखसन्धारणम्	05
(ख)उत्तरपुस्तिकायां लेखनम्	10
(अ) सन्ध्यावन्दनप्रयोगः पुण्याहवाचनम् आभ्युदयिकश्राद्धप्रयोगश्च	05
(आ)तैत्तिरीयशाखया रुद्राभिषेकप्रयोगः कुशकण्डिका च	05
(ग) मौखिकम् --	15
(i) तैत्तिरीय-संहितायाः पाठ्यक्रमाधारितमन्त्रपाठः -	05
(ii) व्यासशिक्षाधारितप्रश्नाः	05
(iii) विवाहोपनयनसम्बद्धमन्त्रपाठः	05
सहायकग्रन्थाः	
1. सामवेद संहिता	
2. नारदीय शिक्षा,	
3. सामवेदीय-रूद्र-जप-विधिः	
4. ब्रह्मनित्यकर्मसमुच्चयः	

माध्यमिक शिक्षा बोर्ड राजस्थान, अजमेर
पाठ्यक्रम (Syllabus) सत्र - 2025 - 2026

कक्षा-वरिष्ठोपाध्याय:

वर्ग-2 ऐच्छिकविषय: (अ) वेदवर्ग:

विषय:- अथर्ववेदः, (सप्रायोगिकम्) 48

समयः	सैद्धान्तिकाङ्काः	प्रायोगिकाङ्काः	सत्रांकाः	पूर्णाङ्काः	न्यूनतम-उत्तीर्णाङ्काः
3.15 होरा:	56	30	14	100	33

क्र.सं.	अधिगमक्षेत्रम्	अङ्काः
1	अथर्वसंहिता (शौनकशाखा) 12तमं काण्डम्	30
2	अथर्ववेदीय-ग्रहशान्ति-पद्धतिः	26
3	प्रायोगिकम्	30

क्र.सं.	पाठ्य-वस्तूनि	अंकाः
1.	अथर्ववेदसंहिता 12 तमं काण्डम्	30
(क)	प्रथमतः द्वितीयसूक्तपर्यन्तम्	12
(ख)	तृतीयतः चतुर्थसूक्तपर्यन्तम्	12
(ग)	पञ्चम-सूक्तम्	06
2.	अथर्ववेदीय-ग्रहशान्ति-पद्धतिः	26
(क)	पवित्रीकरणम्, आसनशुद्धिः, कर्मपात्रपूजनम्, दीपपूजनम्, दिग्रक्षणम्, प्रतिज्ञासङ्कल्पः, स्वस्तिवाचनम्, घण्टापूजनं शङ्खपूजनञ्च	07
(ख)	गणपतिपूजनम्, षोडशमातृकापूजनम्, सप्तधृतमातृकापूजनम्, षोडशोपचारक्रमपूर्वकं साङ्कल्पिकश्राद्धप्रयोगश्च	07
(ग)	कलशस्थापनपूर्वकं पुण्याहवाचनम्, नवग्रहाणामधिप्रत्यधिदेवानां दशदिक्पालानामावाहनञ्च	06
(घ)	पञ्चभूःसंस्काराः, कुशकण्डिकाः, आधारहोमः पूर्णाहुतिमन्त्राश्च	06
3.	प्रायोगिकम्-	30

(क) अभिलेखसन्धारणम्	05
(ख) उत्तरपुस्तिकायां लेखनम्	10
(अ)सन्ध्यावन्दनप्रयोगः पुण्याहवाचनम् आभ्युदयिकश्राद्धप्रयोगश्च	05
(आ)अथर्ववेदीयरुद्राभिषेकप्रयोगः कुशकण्डिकाविधिश्च	05
(ग) मौखिकम् --	15
(i) अथर्ववेद-संहितायाः पाठ्यक्रमाधारितमन्त्रपाठः	08
(iii) ग्रहशान्तिसम्बद्धमन्त्रपाठः	07

सहायकग्रन्थाः -

1. अथर्ववेद-संहिता
2. अथर्ववेदीयग्रहशान्ति-पद्धतिः
3. ब्रह्मानित्यकर्मसमुच्चयः